

אור החיים בראשית פרק מד

(יח) ויגש אליו. צל"ד למה הוצרך לומר ויגש אחר שקרוב אליו היה ומדבר עמו עד עתה, ורז"ל דרשו יעויין שם דבריהם (ב"ר פ' צ"ב) וצל"ד פשט הכתוב. עוד לא היה צריך לומר תיבת אליו ומובן הדבר. עוד צל"ד אומרו בי אדוני לא נודע הריצוי למה, ואם לבל יחר אפו היה לו לאומרו סמוך לואל יחר וגו'. עוד צל"ד אומרו באזני אדוני, ורז"ל (שם) אמרו שיכנסו דבריו באזניו וזה דרך דרש. עוד צל"ד כוונת אומרו כי כמוך כי לא נודע נתינת טעם זה להיכן חוזרת ואדרבא לצד שהוא גדול כפרעה יקפיד על מיעוט הנהגת כבוד וגדולה.

אכן פשט הכתוב הוא כי דבר ידוע הוא כי מנהג המלכים ישבו לפנייהם גדולי המלכות ושריהם ויועציהם והיה אם בא איש על דבר משפט או דבר מאת המלך לא יעמוד בהפסק בין המלך ושריו היושבים ראשונה במלכות וחוף לעגול יעמוד ושם ידבר, וכמו כן היה מדבר יהודה עד עתה ואח"כ ויגש אליו פי' שנכנס לפניו ממחיצתו ועמד בין המלך ובין השרים כדי שלא ישמעו דבריו לזולת המלך. ועיין מה שכתב מהר"מ אלשקר (בתשובותיו ס' צ"ג) בשינוי תיבת לו לתיבת אליו. וחילה פני המלך שיתרצה לו לדבר ביחוד אליו והוא אומרו **בי אדוני ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני** באין שומע זולתך וזה לא יתכן אם לא באזניו, וחילה פניו שלא ימהר להתכעס על אשר שואל כזה ואינו מהמוסר, והוא אומרו **ואל יחר אפך בעבדך פי'** כי דרך זה יעשוהו גדולים השוים בגדר גדולה זה לזה לא עבד לאדונו והוא אומרו בעבדך וטעם הדבר **כי כמוך כפרעה פי'** ע"ד מעשה שהובא בגמרא (ע"ז י ב) של קטיעא בר שלום שאמרו לו נצחת למלכא וכל דנצח למלכא וכו' ע"כ, לזה אם היה נוצח יהודה ליוסף בפני השומעים יכנס בסכנת מות מדין נוצח למלך, ולבל יטעון כי המלך הוא פרעה לזה אמר כי כמוך כפרעה ודינם שוה, אשר ע"כ מבקש על נפשו לדבר באזנו ובזה הגם שינצח בה בטענות אין בזוי למלך ולא יכנס בדין נוצח למלך שחייב כיון שהוא בינו לבין המלך.

...עוד ירצה כי לא נגש יהודה לדבר אלא למה שאליו פי' למה שהבינו כי הגזירה לא מאת ה' באה כמו שפירשתי בפרשה הקודמת בפסוק (י"ז) חלילה, וכיון שאין הענין בא אלא מיוסף ואליו הם הדברים מסורים לאשר יחפוץ עשות לזה ויגש.

עוד ירצה לומר כי לטובתו של יוסף הוא נגש כי בכל פרטי הנאות אשר יעשה העבד יהודה יעשה יותר מבנימין והוא אומרו ויגש אליו פירוש לטעון טענה שהיא לטובת המלך והוא (ל"ג) ישב נא וגו'.

עוד ירצה באומרו אליו לבל יאמר האומר איך סותר יהודה דברי עצמו הננו עבדים גם אנחנו, (ט"ז) לזה אמר כי מה שנגש לדבר דברים האמורים בענין ישב נא עבדך וגו' והנער יעל עם אחיו הוא אליו פירוש לדברי יוסף הוא שמצא ליכנס לדבר כדברים האלה שאמר חלילה וגו' אבל למה שאמר יהודה אין מענה בלשונו לדבר מה שאמר בענין:

ואמרו בי אדני נתכוין לג' דברים, הא' לבל יאמר אליו יוסף למה ידבר הוא לבד מכולם, ומה גם במה שקדם שהכיר יוסף כי ראובן הבכור דכתיב (מ"ג ל"ג) וישבו לפניו הבכור וגו' ואם כן יאמר למה ידבר כל כך הוא ולא אחיו לזה אמר בי נוגע הדבר כמו שביאר לו לבסוף. ולהיות שחש לו להתקעס קודם הגעת הדבר אליו לזה קדם תכף והודיעו, והוא אומר בי נוגע הדבר אדוני, והב' שנתכוין לטעון טענה הנשמעת להציל בנימין והוא בי אדוני פי' אני גנבתי הגביע והנחתיו באמתחת בנימין ומעתה שורת הדין תתן כי הוא ילכד כי בנימין מכחיש ויהודה מודה הוא יהיה עבד, הג' רמז הכתוב כי השררה אליו היא נתונה, וזה שיעור הדברים בי תלוי כינוי תיבת אדוני כי הוא המלך, ואו' ידבר נא פירוש ידבר עתה בכינוי עבדות לפי שעה אבל אין הדבר עומד כן כי יהודה הוא המלך וכסאו יכון עולם.

עוד ירמוז הכתוב באמרו בי אדוני פירוש באמצעותי השגת זה כי הוא הסובב ליוסף אדנות שאמר (ל"ז כ"ז) לכו ונמכרנו לישמעאלים שמזה נתגלגל הדבר והשיג יוסף האדנות:

אור החיים בראשית פרק מה

(א) ולא יכול יוסף להתאפק. פירוש שלא עצר כח להמתין עד שיצאו כל הנצבים מעצמן וקרא בקול גדול הוציאו כל איש פירוש במהרה לא שיאמרו להם לצאת כי כשיצאו מעצמן יצאו במיתון ולא סבל אורך זמן ההוצאה, ואמר ולא עמד פי' לא נתעכב איש אלא במהרה תיכף יצאו יחד:

בהתודע יוסף וגו'. פירוש בשביל התודעותו אל אחיו פירוש הכרת דבר כדי שיכירו ויצדיקו כי הוא יוסף ודבר זה צריך להזכירם במכירתו ולא רצה לזלזל באחיו שיחזיקו אותם בדבר נבלה כזו למכור אחיהם, ואמר בסמוך ויתן את קולו בבכי וישמעו מצרים וכו' הרי זה מגיד כי מה שמנע הזולת בהתודעו לאחיו לא לצדו כי הוא קרא בקול ושמעו כל העיר את הדבר אלא לצד בושות אחיו הוא שעשה מטעם הנזכר:

(ה) ועתה אל תעצבו וגו'. צריך לדעת א' אמרו ועתה מה בא לשלול. ב' למה כפל לומר אל תעצבו ואל יחר, ועוד הם ב' דברים הפכים העצבון יורה על שברון הלב, וחרון אף יגיד על הגאווה. עוד צריך לדעת למה דקדק לומר תיבת הנה.

אכן פי' של דברי' הוא על זה הדרך יודע אני כי אתם נעצבים על המכר וכמו שגילו דעתם באומרם (מ"ב) אבל אשמים אנחנו, גם לפי המדרש (ב"ר פ' צ"א) שאמרו שירדו לפדותו בדמים יקרים, לזה אמר להם ועתה פירוש כיון שמבוקשם מצוי להם בהודעה זו תסירו העצבון, ונתכוין גם כן בזה לרמוז להם ולהודיעם כי יודע בהם שדעתם קרובה אצלו והם נעצבים עליו עד עתה ובזה יצדיקו כי לבו נכון עמם. ואמרו אל יחר בעיניכם פירוש לטעם שמכרתם אותי הנה שגרמתם לעצמיכם כל התגלגלות העיניים ההשתחויות אשר בשבילם נתחכמתם למכור דכתיב (וישב לז) ונראה מה יהיו וגו' ודבר זה יסובב הכעס כאדם שבא לתקן דבר ונמצא מקלקל ויחר אפו על אשר גרם לעצמו, ונתן טעם לזה כי אדרבא מעשיהם גרמו להם טובה גדולה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם כי זה וגו' לשום לכם שארית וגו' ומעתה לא יחר בעיניכם על הדבר:

(ח) ועתה לא אתם וגו'. ואולי כי בזה היה להם פנים לעמוד לפני אביהם כשנגלה הדבר כי הם הגורמים לו אבל ובכי כ"ב שנה ועשו המעשה המופלא במכר אחיהם ורואני שגם בוש לא יבושו מאביהם, והיה נראה לומר כי יעקב לא ידע גוף המעשה, וזה דרך רחוק, כי פשיטא שלא ימנע מחקור זאת היאך נתגלגלו הדברים עד שירד יוסף למצרים וגם מעשה כתונת הפסים המובא אליו מוטבל בדם, אלא ודאי כי בטענת לא אתם שלחתם וגו' שאמר יוסף הוכר הדבר כי מאת ה' היתה זאת ואין להרהר אחר מדותיו, והוא אומרם ז"ל (ב"ר פ' פ"ז) ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות וכו':

(טז) וייטב בעיני וגו'. פירוש כי קודם היתה להם חרפה כי עבד מולך ובביאת אחיו וייטב בעיניו כי הוכר שאינו עבד:

(יז) זאת עשו. פירוש דבר זה אינכם צריכין לעשותו ברשות אבל העגלות אינכם יכולין לעשות כי אם ברשות, ואפילו רשות מיוסף לא תועיל אלא צריך שיאמר שהוא עושה ברשות פרעה, והוא אומר ואתה צויתה וגו', וכן הוא אומר ויתן להם וגו' עגלות על פי פרעה, וזה היה מנימוסי מצרים.

(כו) ויגידו לו לאמר. ... וטעם אומרם לאמר נתחכמו לבשרו בדרך שלא יסתכן יעקב, כי דבר ידוע הוא כי בשורה טובה כשתהיה על יגון ומה גם כשתהיה מופלאת לרוב השמחה יסוכן האדם ויחלש ויגוע פתע פתאום, אשר על כן חששו על הדבר ונתחכמו לדבר אליו בדרך שלא תארע תקלה, והוא אומרם ויגידו לו לאמר פירוש אמרו לו שיש להם בשורה לאמר לו ובזה תתרחב נפשו וישמח לבו ואחר כך אמרו לו עוד יוסף חי ולא נסתכן כי הוכן בלבו הכנת קבלת בשורה טובה. או יתבאר שיעור הכתוב על זה הדרך ויגידו לו לאמר עוד פירוש מלבד שבאו שלמים שמעון ובנימין עמהם עוד יש להם לאמר לו, ואחר שהכין דעתו לדבר טוב הודיעוהו יוסף חי, והוסיפו עוד לומר וכי הוא מושל בשורה אחר בשורה לטעם המזכר:

ראיתי לתת לב בענין יוסף איך לא חש על צער אביו כמה שנים, והן אמת בימי עבדותו נוכל לומר כי עשה ולא הצליח אלא אחר שעלה לגדולה למה לא כתב אגרת לאביו להפיג צערו כי יודע היה יוסף גודל הפלגת חיבת יעקב בו ויתאבל עליו ימים רבים ולמה לא שלח לבשרו ותגדל עוד הקושיא על ימי הרעב שהיו עוברים ושבים מארץ מצרים לארץ כנען ולא חש על צערו ועוד מי התיר לו אחר שבאו אחיו להאריך לו ימי צרה שלא להודיעו תיכף ומיד:

והן אמת כי למה שנתגלגל בעניינים שגזר הגוזר רבים הם שהיו צריכין להיות כן הא' לשלם ליעקב כ"ב שנים שלא שמש אביו וכמו כן היה הוא בצער כ"ב שנים, וגם למספר רד"ו שגזר ה' שיהיו במצרים, וגם לירד יעקב בכבוד גדול מה שלא היה כן אם היה יורד קודם וכמה פרטים שנמשכו, אלא לצד יוסף צריכין לתת טעם לדבר:

ונראה כי טעמו של יוסף טעם לשבח והוא כי מעת ירידתו למצרים עד עת בוא דברו יתברך והוציאו מבית האסורים למלוך אין סיפק בידו להודיע לאביו ואפילו שיונח שהיה סיפק בידו חש על נפשו שידעו אחיו בדבר ולצד בושתם וכלימתם מאביהם ימסרו עצמם עליו לאבדו מן העולם לבל תגיע להם בושת מאביהם וגם אפשר כי יקללם וימית כולם ומצד זה יבקשו לקעקעו מהעולם לזה

חש על נפשו שידעו אחיו בדבר וימנע מבא בדמי נפשו ואחר צאתו ממאסר ונעשה שר גדול והלכה לה חששה ראשונה אף על פי כן נמנע מהודיע לאביו והוא על דרך אומרם ז"ל (ב"ק נ"ט א) מוטב שיפיל אדם עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו וחש על כבוד האחים מלביישם לפני יעקב ויצחק וכל זרע יעקב וסבל שיסאר אביו בצערו מלביישם ועוד אף כי אחר שעלה לגדולה חשב יוסף בלבם מיחוש ההשטמה ממנו ויתיעצו עליו לעוקרו מהעולם, וכמו כן תמצא שאמרו ז"ל (תנחומא) שרצו לעוקרו אפילו בימי גדולתו ובא גבריאל ופזרן, והגם שאמרו ז"ל (ב"ר פ' צ"א) שירדו אחריו למצרים לפדותו בדמים יקרים ישתנה הדבר אם יפדוהו הם שאז יכיר באחוותם וזולת זה עברתו שמרה נצח ולא ישכח את אשר עשו לו ויקדמו הם להורגו, הנך רואה כי אם היה מודיע מקודם ליעקב כי הוא חי היו מתאזרים ובאים ומאבדים אותו מהעולם, וגם אחר שבאו לפניו בשנת רעב לא רצה לגלות עצמו תיכף להם ולא לאביו כי עודנו בסכנת מיחוש כנזכר עד שנתחכם והאכילים והשקם ונתן להם דמים והראה להם כי הוא עמהם בלב שלם. גם נגלה הדבר כי מה' יצא וידעו ודאי כי לא שומר הוא להם איבה, וגם באמצעות כן הוסרה בושה מאביהם כי יאמרו אליו כי כן גזר הגוזר וכמו שפירשתי בפסוק (ח') לא אתם וגו' ואז גילה להם ואף על פי כן הוצרך ה' לשלוח מלאך להצילו מידם כמאמרם ז"ל. (תנחומא ויגש) ואולי כי הוא יוסף לא ידע בדבר. או אפשר שידע שהצילו מלאך ואין להקשות עליו שהיה לו להודיע לאביו קודם ולא יחוש אל האחים כי המלאך הגואל אותו עתה יגאלנו גם כן קודם כי אין סומכין על הנס, ובזה אין להאשימו ליוסף על הדבר ונכון:

אור החיים בראשית פרק מו

(ג) אל תירא וגו' כי לגוי וגו'. צריך לדעת מה הוא המורא שהיה ליעקב בירידת מצרים, ואם מורא הגלות אם כן מה הוא כוונת ה' באומרו אל תירא במה מסיר ממנו המורא, ואם כוונתו שלא יהיה גלות שם, מצינו שלא כן היה כי שם נשתעבדו בניו בעיניו ועבודה קשה. עוד קשה אומרו כי לגוי גדול מה נתינת טעם זה להסרת המורא, עוד צריך לדעת אומרו לגוי גדול אשימך שם ולמה לא ישימהו גוי גדול במקום אחר. עוד צריך לדעת למה אמר לגוי ולא אמר כי גוי גדול אשימך וגו'.

אכן כוונת הכתוב הוא לצד מה שקדם מההודעה להאבות כי נגזרה גזירת הגלות עליהם דכתיב (בראשית טו) כי גר יהי' זרעך וגו' ומן הסתם יגיד אברהם לבניו, וכן הוא מפורש בדבריהם ז"ל (ב"ר פ' פ"ב) אשר על כן כשראה יעקב שבר במצרים כי שם יסבלו בניו הגלות לזה כשירד ירא לנפשו כי יתחיל הגלות ממנו, גם ירא היה שמא יקבר שם בארץ טמאה, אשר על כן נגלה אליו ה' ואמר לו אנכי אלהי אביך נתכוון באמירה זו כי כשם שאביך לא טעם טעם שעבוד ועיניו כמו כן אתה אל תירא הגם שאתה יורד מצרימה, ולצד שיחשוב יעקב לחזור ולעלות ממצרים כשימצא שעת הכושר והוא אחר עבור שנת רעב והבטחתו יתברך שאומר לו אל תירא היא על זמן מועט שיהיה שם, לזה גמר אומר כי לגוי גדול אשימך שם פירוש רוצה אני לשום אותך שם לצורך גוי גדול. ולהשכיל על דבר אקדים אמרי קדוש הוא הרשב"י ואנשי סודו (ליקוטי תורה מקץ) שאמרו כי טעם הגליות הוא לברר חלקי הקדושה המפוזרים בענפי הקליפה וכי במצרים להיותה מלאה גלולים ושם תוקף הטומאה שם הוא שביית חלקי הקדושה הרבים והעצומים. כי לערך גודל

הטומאה יהיה בקרבה חלקי הקדושה, וזה היה מיום שחטא אדם הראשון שלטה שפחה רעה בניצוצי הקדושה, ועיני כל ישראל על זה בכל הגליות ובפרט בגלות מצרים, והוסיפו לומר ז"ל (שם וישב) כי עם היוצא מארץ מצרים העומד על הר סיני הוא העם שהיה שבוי בתוך קליפת מצרים ואליו אמר משה נביא ה' (דברים ד' ח') ומי גוי גדול וגו', ולזה עצמו יכוין ה' בדברו עם יעקב טעם שמסכים על ישיבת יעקב במצרים הוא לסיבת גוי גדול אשר הוא אבוד שם בקליפת מצרים וצריך הוא להוציאו משם, וזולת ירידת יעקב אין תקוה לזה כי בעוצם קדושתו ישאב כל ענפי הקדושה אשר שם מה שאין זולתו יכול עשוהו. ולזה תמצא שאמרו ז"ל (ב"ר פ' ע"ט) שלא מת יעקב אבינו עד שראה ס' ריבוא יוצאי חלציו, ואותם ס' ריבוא נתענו שם אחר כך ונצרפו בכור הברזל בעוני מצרים ויצאו מזוקקים, וממוצא דבר הרגיש יעקב כי רצונו יתברך לשבת שם יעקב ובהבטחת כי לא ירא מעבור עליו שעבוד ועינוי, ועודנו בצער קבורת הארץ לזה אמר אנכי ארד עמך וגו' ואנכי אעלך וגו'.

(ח) ואלה שמות וגו'. יש להעיר בפירוש מספר זה, א' למה הוצרך לומר יעקב ובניו, גם אין לה משמעות בהרדפת הענין. ב' אומרו (ט"ו) כל נפש בניו וגו' שלשים ושלוש. ובפרטן אינם כי אם ל"ב. ורז"ל הרגישו מזה ואמרו (ב"ר פ' צ"ד) שהיא יוכבד שנולדה בין החומות, ודבריהם ז"ל יקובלו מפיהם ולא מפי זולתם כי אין ראייה לזה מהכתוב. גם מהם אמרו (שם) כי שכינתו יתברך היא המשלמת ע', ולדבריהם ז"ל אין כאן יוכבד במנין שאם לא כן שלמים הם במספר הע', ודבריהם ז"ל יוצדקו ביישוב פסוק (כ"ז) הבא באחרונה כל הנפש הבאה וגו' שבעים לא בפסוק זה כי למה יצטרף לבני לאה לבד וא"כ מה יענה בל"ג שאינם אלא ל"ב. ולמדרש שאמר זו יוכבד וכו' ודאי שיחלוק על מדרש הנזכר, וקשה לי גם עליו כי לפי דבריו שאמר שיוכבד נולדה ובה נשלמו ל"ג בני לאה אם כן למה כשחזר הכתוב לכלול כל פרטי המניינים בסמוך אמר (כ"ו) כל הנפש הבאה ליעקב וגו' ששים ושש ואם נולדה יוכבד יהיה החשבון ששים ושבע, על זה הדרך, ל"ג של לאה, ששה עשר של בני זלפה הרי ארבעים ותשע, אחד עשר של בני רחל מלבד יוסף ושני בניו שהיו במצרים הרי ששים, ושבעה של בני בלהה הרי ס"ז, ולמה יכחיש הכתוב עצמו ויאמר כל הנפש וגו' ששים ושש ובפרטן הוא מונה ששים ושבע. עוד יש לתמוה כי חזר באחרונה וצירף יוסף ובניו וגו' ואמר כל הנפש וגו' שבעים, ואינו כן, הן אמת לדברי המדרש שצירף ה' עמהם שכינתו יתיישב פסוק זה וקשה לדבריו פסוק ראשון.

והנכון בפשט הכתובים הוא כי ב' מנינים מונה הכתוב באחד מונה יעקב ובאחד מונה זרע יעקב, ולזה כשכולל יעקב ובניו הנה הם שבעים וכשמפרט בניו מבלעדי יעקב אינם אלא ס"ט. גם בזה ידוייקו הכתובים במה שהערנו בהם כי בתחלה הראנו באצבע כי מכניס יעקב במנין הראשון של בני לאה, והוא אומרו יעקב ובניו פירוש כי מכניסו בכלל מנין זה ולזה אמר לבסוף כל נפש בניו ובנותיו שלשים ושלוש פירוש כל נפש האמורים בפרשה זו בצירוף בניו ובנותיו והוא עמהם בצירוף החשבון ולא הוצרך להזכירו וסמך על מה שרשם בתחילת הענין יעקב ובניו. ואולי כי לזה אמר תיבת כל לכלול האב עם הבנים במספר זה. ותמצא שבצירוף בני זלפה שאמר בסמוך אמר (י"ח) ותלד וגו' שש עשרה נפש ולא אמר כל, והגם שבמספר בני רחל (כ"ב) אמר כל להיות שרצה

לכלול בני יוסף שבהם עולה החשבון לסכום הרשום, ומה שאמר (כ"ה) כל בבני בלהה נתכוין לומר שאין בכולן אלא שבע חשבון קטן.

עוד תמצא שבכל שלשת האמהות אמר זכרון הלידה בזלפה אמר ותלד את אלה וגו', ברחל אמר אשר יולד ליעקב, בבלהה אמר ותלד את אלה וגו', מה שלא אמר כן בבני לאה, ולדרכינו נתכוון הכתוב להעיר כי לא כל הל"ג הם נולדים, ולזה אם היה אומר ותלד אלה ליעקב שלשים ושלוש היה הנשמע כי שלשים ושלוש ילדה ולא כן הוא שלא ילדה אלא ל"ב ובצירוף אביהם עם בניו ובנותיו ל"ג, ואשר על כן כשצירף באחרונה העירך כי חשבון הבנים ובנות בפני עצמן לבד מיעקב אינו כן, והוא אומר בצירוף פרטי החשבון. כל הנפש הבאה ליעקב הרי הוציאו מכלל החשבון ודקדק לומר יוצאי ירך יעקב ששים ושש, ולא תקשה קושייתנו שששים ושבע, כי שם כלל יעקב וכאן לא כללו, ובצירוף מספר הכל לבסוף אמר **כל הנפש לבית יעקב פירוש הוא ובניו שבאו מצרימה שבעים.**

וכדי שלא לסתור ח"ו דברי רז"ל שאמרו יוכבד נולדה בין החומות... **ויש עוד טעם בדבר שלא תכלל בחשבון כי אם נולדה בין החומות וצריכה ל' יום כדי שתצא מכלל נפל ולא היתה ראויה להימנות בכניסתם...**

(יב) ובני יהודה ער ואונן וגו'. צריך לדעת לאיזה ענין הזכיר אותם שכבר מתו....

ובדרך פשט יכוין הכתוב בהזכרת ער ואונן ללמד עליהם זכות כי טעם מיתת ער ואונן היה לצד שהיו בארץ כנען על דרך אומרם (אחרי י"ח) כמעשה ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען וגו' ... ותמצא שיצו האל ישראל לבל ילמדו מהם דכתיב כמעשה וגו'.

(ל) ויאמר וגו' אמותה הפעם וגו'....

... אשר על כן לא היתה שמחתו שלימה מספק זה עד וירא אליו והכיר בו בפניו כי הכרת הפנים תענה באיש, וכמו כן מצינו לצדיקים שלמים וכן רבים שהכירו ברושם הפנים מעשה אדם ומכל שכן יעקב אבינו שיכיר, לזה כשהכיר בו אמר אליו אמותה הפעם פירוש הפעם הזאת בראייתך ולא מקודם כשנתבשרתי, והטעם אחרי ראותי פניך והכרתי בהם שעודך חי פי' צדיק כמקודם ולא נשתנה דיוקנך מכמות שהיה אלא עודך חי כי הצדיקים קרויים חיים (ברכות יח א) ונכון:

אור החיים בראשית פרק מז

The Italics Below is How Yosef Plays Jedi Mind Games

(ה) ויאמר פרעה וגו' לאמר וגו'. צריך לדעת כוונת אומרם לאמר, גם קשה אומרם אביך וגו' באו אליך הרי זה בא ללמד ונמצא למד בדבר עצמו שלימד.

אכן תמצא כי פרעה בדברו אל יוסף ענין אחיו שיקחו את אביהם ויבואו אמר (מ"ה י"ז) אמור אל אחיך זאת עשו וגו' וקחו את אביכם וגו' ובואו אלי, ודבר זה יש בו ב' משמעויות, הא' כי ידבר

אליהם משם פרעה כי הוא המצווה דבר. והב' כי יוסף יאמר להם כן מפי עצמו, ופירוש זה הוא יותר צודק ממה שמצינו שאמר אחר כך (שם י"ט) ואתה צויתה וגו' ואם הכל הוא דברי פרעה לא יצטרך לומר שנטל רשיון מפרעה הלא הכל הוא דברי פרעה. והנה תמצא כשדבר יוסף אל אחיו קודם שידבר לפרעה אמר להם (מ"ו ל"א) אעלה ואגידה לפרעה וגו' אחי וגו' באו אלי הרי גילה דעתו כי הוא המצווה אותם לבא אצלו והנה באו אליו האנשים, וזה הצדיק פירוש ב'. וכאשר דבר אל פרעה לא דקדק לומר באו אלי אלא סתם אחי וגו' באו מארץ כנען וגו' זה יגיד כי ביאתם היא לפרעה ולזה מודיעו לומר קיימו דבריך וכמו שפירשתי בפסוק הסמוך לזה, אשר על כן השיב פרעה ליוסף לאמר אביך ואחייך באו אליך פי' שתאמר שביאת אחייך באו אליך כי אין כונתי באומרי אמור אל אחייך זאת עשו בשליחותי תדבר אליהם כי אני המצווה אלא הרשיתי אותך שתדבר אליהם משמך שיבואו אליך, וכבר הרשיתי אותך שתתן להם טוב ארץ מצרים ואם כן ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ וגו'. וההפך שבין אם יהיה הדבר במצות פרעה או על פי יוסף יש בזה לומר צד גנאי וצד שבח, צד גנאי ששלל החיוב ממנו אליהם, ועוד כי מנימוסי המלכות כשיתן מלך גדולה או הנאה לאדם אחד היא לו מתנת עולמית, ולזה אם יהיו הדברים הנאמרים מפי פרעה הנה הנם באים למאמר המלך וחיוב על המלך לסבול עולם ומיטב הארץ יותן להם נצחי במלכותו, ולזה הקפיד פרעה שלא יהיה הדבר ממנו אלא מיוסף והחיוב אליו הוא ולא על פרעה ובזה אין מתנתו עולמית כי אינו אלא שליט בארץ מצרים ואין לו שם מלכות ומתנתו תהי' קיימת כל זמן שיחפוץ המלך בה, ובזה נתכוון שלא יחשוב יוסף כי הוא צריך להם ולצורך המלכות שלח אחריהם להיותם גבורי חיל להיות חיל וחומה למלכותו לזה אמר אליו כי הוא אין לו צורך בהם.

וצד השבח הוא כי למה יצטרך להודיעו הדבר כאיש אשר אין כח בידו לעשות דבר עד שיקח רשות מאת המלך הלא כבר ניתן לו רשות בכל ועשה יעשה, והוא אומר באו אליך ראוי אתה שיבואו בשבילך ובכח מאמרך ארץ מצרים לפניך היא במיטב הארץ וגו' מבלי צורך קחת רשות ממני, ולדרך זה תתפרש עוד לאמר שנתן לו רשות לומר הדברים הנאמרים אליו, והוא על דרך אומרם בפ"א ממסכת יומא (ד ב) וז"ל אמר רבי מנשיא מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל תאמר עד שיאמר לו אמור דכתיב וידבר ה' וגו' לאמר עד כאן, ולזה הוצרך פרעה להרשותו כי כל יקר וגדולה נאמר לו מפי פרעה, והגם שיגיע קצת פחיתות ערך פרעה באמצעות הדברים אין בכך כלום.

(טו) ולמה נמות וגו'. כי אפס כסף וגו' פירוש להיות שלא היה חפץ לקחת בשכר התבואה כי אם הכסף ולא פרעון אחר ואשר מצד זה לקט כל הכסף הנמצא, ועתה באו בטענה לומר למה וגו' לטעם שתם הכסף שהרי יכולין המה לפרוע התבואה בשוה כסף ולזה השיבם יוסף שנתרצה לקחת מקניהם בעד הלחם כיון שתם הכסף ודקדק בדבריו לומר אם אפס כסף וזולת זה לא יתן להם כל עוד שיש להם לפרעו בכסף, וטעמו להעני מצרים כדי שלא יהיו אחיו דלים בפני עשירים ולזה נתחכם שיקנו ממנו בכסף שכל עוד שהמקנה בידם מזונותם עליהם ויצטרכו לקנות לחם להם ומזונות המקנה כי מן הסתם אין דשא ואין עשב וצריכין לתת שעורים מאכל לבהמות לזה הניח צרכי המקנה עליהם וישבור להם בכסף שבזה לא נשלמה שנה ראשונה עד שהורקו ונעשו

כלי ריק מכל וכשבאו אחיו היו עשירים לפני עניים והיו לכבוד ולתפארת מה שלא היה כן אם היה מקדים לקחת מהם המקנה: